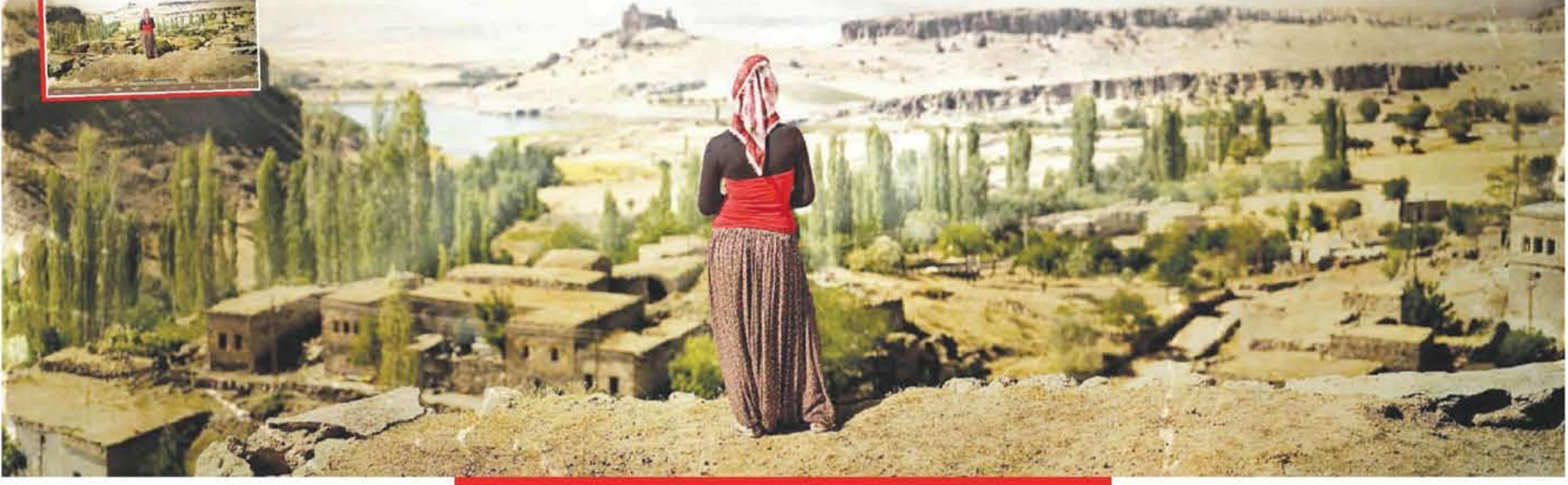

Ceylan'ın evrensel boyutu

Nuri Bilge Ceylan geçtiğimiz günlerde sona eren 64. Cannes Film Festivali'nde bir kez daha 'Büyük Ödül'ü aldı. "Bir Zamanlar Anadolu'da" kolay bir film değil, ancak yönetmenin haklı olarak dünya sinemasında yerini almasını sağlayan filmografisinin en çarpıcı ve zengin eseri

Cannes'da bu yıl bir kez daha yarışan Nuri Bilge Ceylan'ın filmi izledikten sonra bu sayfalar-da kısaca belirtmiştik: "Bir Zamanlar Anadolu'da" bu sene resmi seçkideki filmler arasında, sayıları bir elin parmağını geçmeyen en çarpıcı, en özgün filmlerin başını çekiyordu. Film izledikten günler sonra üzerimizdeki etkisi hâlâ sürdüğüne göre, daha kapsamlı bir yazı farz oldu. Yönetmen, ilk filminden itibaren görselliği büyülmeye filmler yaptığını kanıtlamıştı. Geniş ve sabit planların başarılı kullanımıyla geliştirdiği üslubu, dünya sinemasındaki yerini 'büyük bir ester' olarak perçinlemişti. Uluslararası planda, 2003 yılında ilk kez 'Uzak' ile seçildiği Cannes resmi yarışmasında yine 'Büyük Ödül'ü alarak, sinemaseverlerin ve eleştirmenlerin yakından izleyeceği bir sanatçı olarak yerini almıştı. 'İklimler' ve 'Üç Maymun'un art arda başarısı da ustalığının devamlılığını müjdeliyordu.

"Bir Zamanlar Anadolu'da" Ceylan, 2 saat 37 dakika boyunca insanlığın durumuna bakışını özgün diliyle sergiliyor. Ancak kendisinin de belirttiği gibi, farklı bir türe ilk adımını atarak risk alıyor. Sadece uzunluğu ile değil, izleyiciyi zorlayan kurgusu ve özellikle filmde somut bir hikâye arayanlara istediklerini doğrudan vermeyerek adeta meydan okuyor. Bu açıdan da 'Üç Maymun'la bir ölçüde başlayan değişimi burada daha ileriye götürerek, kendi içinde bir yenilenme sürecine giriyor. Birden fazla hikâyeyi ilk kez bu denli öne çıkartarak, diğer filmlerinde olmayan insan odaklı bir anlatım seçmiş. Yanısıra, Nuri Bilge Ceylan eserlerinin alâmetifarikası sayılan eşsiz görsel şölenin arkasında bir kez daha Gökhan Tiryaki'nin görüntülere hâkimiyeti var. Orta Anadolu'nun bozkırlarını dünyanın en eşsiz dekoru gibi göstererek, varolan kalıplarımızı ve algılarımızı şaşırtıyor. Filmde, isminin çağrıştırdığı kovboy klasiklerine gönderme arayanlara, bunun yerine kendine özgü bir Anadolu masalı anlatması gibi...

Filmin konusu: Filmi illa ki özetlemek gerekirse, iki katil zanlısı, bir polis komiseri, bir savcı ve bir doktoru ile birlikte bir jandarma yüzbaşı, iki şoför ve küreklili iki amelinin Kırıkkale yakınlarında cesedin gömüldüğü yeri arayıp bulmasıyla başlayan, gecenin sabahına da bulunan cesedin adli tıpta otopsisinin yapılması denebilir. Olay aslında bir gecede cereyan ediyor. Ceylan bir buçuk saat süren bir gece sahnesi boyunca, kurbanı gömdükleri yeri tespit etmeye çalışan olağan bir cinayet ekibini izliyor. Trajikomik diyaloglarla bezenmiş bu arayış süreci nihayet cesedin bulunmasıyla sonuçlanırken üç temel karakter, tan ağarsa da, kendi karanlıklarından kurtulamamanın ezikliğini yaşıyor.

» GÖRÜNMEYEN KADINLARIN GÜCÜ

Filmde kadın karakter olmasa da, üç erkeklin hikâyesini aslında kadınlar belirliyor. Tıpkı afişteki yanılma gibi, kadınlar ekranda görünmemekle birlikte, anlatımın her yerinde varlıkları duyuluyor. Neredeyse, genç yaşta ölmeye karar vermiş bir kadının görünmeyen ruhu, olayların merkezindeki cesetten daha hâkim filme. Hatta hatta bu görünürde 'erkek filmi'ndeki karakterlerin hepsi, yaşam güçlerini kadın sevgisine bağlamış. Belki de filmin bizi etkilemesinin en büyük nedeni de bu... Bu duyarlılık Cey-

DEFNE GÜRSOY
PARİS
defne@noos.fr

Ceylan yüz elli yedi dakika boyunca bizi görünürde bir cinayet araştırmasının arkasında sürüklerken, günlük yaşamların sıradan akışının arkasında gizlenen bireysel dramları, taşrada iktidar çatışmalarını ve bürokrasi denen mekanizmanın gizlediklerini inceliyor.

lan'ın sinemasında yeni bir dönüm noktası ve "Bir Zamanlar Anadolu'da" diyalogları daha yoğun, yepyeni bir öyküleme stiline kullanıldığı yapıtların müjdecisi olabilir. Bu dönemeci Cannes'da 'Büyük Ödül' ile almış olması, bu riskli virajı asgari hasarla -filmin uzunluğu dağıtımı ister istemez etkileyecektir- geçmesini sağlayacaktır.

» ÇEKOV HER YERDE

Rus klasiklerini andıran trajikomik senaryo ve kurgusunun ötesinde, Ceylan'ın çok sevdiği Çekov'un etkisi filmin her yerinde hissettiriyor kendini. Yönetmen filmde Kafka etkileri arayanları düzelterek, Çekov'dan doğrudan alıntılar serpiştirdiğini belirtiyordu. "Üç Maymun'daki ortaklığın başarısından sonra, Ercan Kesal ve Ebru Ceylan bu filmin de senaryosuna yönetmenle birlikte imza atmış. Zaten ana konu, Kesal'ın Anadolu'da doktorluk yaparken başından geçen gerçek bir olaydan alıntı. Bir yandan çocukluğunun geçtiği Anadolu'da bürokratların doğusunu ve iç çekişmelerini anlatırken, diğer taraftan ders vermektan kaçınarak, katiller dahil hiçbir karakterin tamamen iyi veya kötü olmadığını gösteriyor. Akıllı olduğu kadar duyarlı metinde, üç ana karakteri oluşturan erkeklerin hepsi, kendilerinden emin görünümünün ardında, özgüvenlerindeki devasa gedikleri gizlemeye çalışıyor. Ve Ceylan yüz elli yedi dakika boyunca bizi görünürde bir cinayet araştırmasının arkasında sürüklerken, günlük yaşamların sıradan akışının arkasında gizlenen bireysel dramları, taşrada iktidar çatışmalarını ve bürokrasi denen mekanizmanın gizlediklerini inceliyor.

» GÜÇLÜ OYUNCU KADROSU

Senaryo 'ekibi'nin yanısıra, ön plandaki üçlünün (Taner Bırsel, Yılmaz Erdoğan ve Muhammet Uzuner) performansları mükemmel. Yılmaz Erdoğan özel performansında her gün yaşadığı dramı unutmaya çalışan kaba saba polis komiserini, Taner Bırsel olağan bir Ankaralı savcının Anadolu'ya bakışının arkasına gizlediği iç çelişkilerini ve Muhammet Uzuner soğuk ve kuşkucu tavırlarının altındaki yalnızlığı ve duygusallığı ekrana başarıyla taşıyor. Öte yandan, ikincil rollerdeki tüm aktörlerin (Ercan Kesal, Ahmet Mümtaz Taylan, Fırat Tanış ve özellikle son sahneyi

unutulmaz kılan Kubilay Tuncer) de güçlü oyunları çok etkileyici. Ceylan oyuncu ekibini tıpkı usta bir orkestra şefi gibi, her birinin 'solo'suna gerekli ağırlığı vererek yönetmiş. Büyük ustaların farkı da bu değil mi zaten? Yaptıkları filmin güzelliğini oya gibi işlenmiş ayrıntılarda gizliyorlar.

"Bir Zamanlar Anadolu'da" bizce yönetmenin bugüne kadarki en duyarlı filmi. Daha önceki filmlerinde ekrana taşıdığı karakterleri belli bir mesafe koyarak geliştiren Ceylan, sanırız ilk kez kendini bu kadar ele veriyor. Tabii bunu görmek ve duymak isteyene... Zira filmi yorgun, önyargılı, hassasiyetlere kapalı bir ruh halinde izlerseniz, sanırız Cannes'da bulunan bazı yerli ve yabancı meslektaşımız gibi bu büyük filmin yanından geçebilirsiniz. Ancak hemen belirtelim, Fransız basınında (örneğin Libération gazetesi) çıkan tek tük olumsuz yazıda bile, gerçek bir entelektüel dürüstlikle meslektaşlarımız "bu filmi yorgun, dikkatimiz dağılmış ve geç vakitte izledik. Haksızlık etmemek için bir daha gördükten sonra yeniden değerlendirmek isteriz" diyebildiler.

» YABANCI BASINDAN...

Konu yabancı basında çıkan tepkilere gelmişken, yazılan eleştirilerden birkaç örnek vermeden geçmeyelim. Fransa'nın en önemli eleştirmenlerinin yer aldığı Télérama dergisinde Pierre Murat, Cannes'ı bu yıl etkileyen üç film ve kişiliğin arasına Ceylan'ı ve filmi almış. Murat, "Nuri Bilge Ceylan imajları, Çekov'un kelimeleri kullanılmaktaki hünerine benzer şekilde kullanıyor. Önemsizmiş gibi görünen sahneleri sıralayarak, insanoğlunun tüm karmaşıklığını, körlüğünü, tatminsizliğini sergiliyor. Sevecenlikle alay arasında gidip gelen Ceylan bu filmde kendini aşmış" diyor. L'Humanité gazetesi sinema yazarlarından Michel Guilloux, "Nuri Bilge Ceylan Cannes'ı gece çekilmiş izleyeni hipnotize eden bir yol filmiyle kapatıyor. Ceylan bir kez daha bize 'büyük sinema' örneği sunuyor" diyor ve devam ediyor: "Sabit planların direkt, dramatik özelliği, mekânı içinde devinen her bireyin iç dünyası gibi yansıtmayı amaçlayan ve zamanı mümkün olduğunca sündüren bir sinema anlayışının göstergesi." Le Monde yazarı Jean-Luc Douin ise "Bu yılın en büyük filmlerinden biri olan 2 saat 37 dakikalık 'Bir Zamanlar Anadolu'da'yı izlerken, gizemli şair Nuri Bilge Ceylan bize sinema yapmanın ne demek olduğunu anlatıyor: insanoğlunun (ve erkeklerin) ruhlarını ve irdeleyerek, suskunluklarında gizlenen ruh hallerinin ifadesini aramak ve saplantılarının ardındaki günlük yaşam sorunlarını aktarmak. Geçen zamanı bire bir yaşatarak, kurgu ile belgesel arasındaki çizgiyi yok ederek duyguları anlatmak". Fransa'nın en seçkin kültür radyolarından France Culture "Ceylan bu filmle, Antonioni ve Kiarostami'nin gizli çocuğu olabilecek kadar büyük bir usta olduğunu ispatlıyor" derken, Radio France Internationale ise "Film bir masal değil, sinema dersi" diyor. Screen International'ın günlük sitesindeki yer alan eleştiride, Dan Fainaru'ya göre "bu yıl Cannes'da yer alan en etkileyici ve karmaşık film." Amerikalı eleştirmen "Ceylan, bir başkasının filmde Amerikalı kısa film olacak bir malzemenin büyüleyici bir iş çıkartmış. Ceylan aceleyle sevmiyor... ..Sadece karakterlerin kişilikleri düzeyinde değil, Türk toplumunun ve kültürünün de çok katmanlılığının zekice işlenmiş bir portresini veren sonuç tek kelimeyle çarpıcı" diyor.

» YÖNETMENİN EN ÖNEMLİ YAPITI

Film çekerken daha ziyade içgüdülerinin belirlediği yolu takip eden Ceylan, bizi de ustalıklı bu maceraya sürüklemeyi başarıyor. "Bir Zamanlar Anadolu'da" ile Dardenne kardeşlerle 'Büyük Ödül'ü paylaşarak, belki de filme burun kıvrınlara en güzel yanıtı vermiş oldu. Geçtiğimiz yıl En İyi Avrupa Yapımcısı ödülünü alan Zeynep Özbatur Atakan'ın Saraybosna Festivali yöneticilerinden oluşan Boşnak ortaklarla gerçekleştirilen film, umarız tahminlerimizi yanlış çıkartmaz ve Türkiye'de Nuri Bilge Ceylan'ın en iyi iş yapan filmi olur. "Bir Zamanlar Anadolu'da" bizce yönetmenin bugüne dek gerçekleştirdiği en önemli yapıtı ve evrensel boyutunun ispatı. Dünya çapında kabul gören bir evrensel dili yakalamak giderek zorlaşırken, bunu pes etmeden, çok çalışarak, içgüdülerini dinleyerek, zoru seçerek başarılan Nuri Bilge Ceylan'ın varlığı, giderek kararlı olarak dünyamıza ihtiyacını fazlasıyla duyduğumuz bir umut ışığı...

